

Tysklærerforeningen for Grundskolens forslag til en national sprogpolitik for folkeskolen

**Ved foreningens sprogpolitiske udvalg
Januar 2011**

Peter Bruhn Jepsen: PeterBruhn@live.dk

Flemming Nygaard: Flemming@vrinnershoved.dk

Hjalmar Jess: Hjalmar.Jess@skolekom.dk

www.tysklaerer.dk

Tysklærerforeningen for Grundskolens forslag til en national sprogpolitik for folkeskolen

Del 1 består af Tysklærerforeningens forslag i oversigtsform

Del 2 består af en uddybning af vores synspunkter og overvejelser samt af vores kommentarer til sprogdebatten og forslag fremsat af bl.a. regeringen, de politiske partier, rejseholdet og Sproglærerforeningen.

Del 1

1. En national sprogpolitik for folkeskolen kan ikke ses isoleret, men må tænkes ind i overordnet national sprogpolitik, som også omfatter de videregående uddannelser.
2. Alle elever i folkeskolen skal have to fremmedsprog, og alle skal have mulighed for at vælge et tredje.
3. Tysk er af mange historiske, kulturelle, geografiske, politiske og økonomiske årsager det naturlige andet fremmedsprog i Danmark
4. Andet fremmedsprog skal tilbydes tidligere i alle folkeskoler (senest fra 6. klasse).
5. 3-6-8 modellen (engelsk fra 3., tysk fra 6. og fransk (+ evt. andre fremmedsprog) fra 8. klasse giver "mest sprog for pengene", og underbygger derfor den betydning, de enkelte sprog har for Danmark.
6. Folketinget og regeringen må tage ansvaret for en national sprogpolitik, som styrker fremmedsprogene i folkeskolen. Det kan ikke alene overlades til kommunerne og skolerne.
7. Der må sættes ind mod de udbredte nedskæringer i timetallet på fremmedsprogområdet.
8. Folkeskolens afgangsprøver må tilpasses den ændrede sprogpolitik – både mht. tysk som andet fremmedsprog fra 6. klasse og ved skabelsen af nye prøver for tredje fremmedsprog.
9. Sproglærerruddannelserne må tilpasses den opprioritering af fremmedsprogene, der er behov for i folkeskolen.

Del 2

Hvorfor er tysk det naturlige andet fremmedsprog, og hvorfor skal det være obligatorisk?

Der har i Danmark været en meget stærk tradition for at lære tysk. Engang lærte 90% af eleverne sproget, i 2000 var det 83%, i dag har ca. 78% tysk. At tysk, efter engelsk, er det vigtigste andet fremmedsprog, har der været politisk enighed om, idet tysk skal være tilbudsfag på samtlige danske skoler fra 7. klasse. Regeringens sprogudvalg formulerede tyskfagets betydning på denne måde i rapporten "Sprog til tiden", 2008:

"Det tyske sprog har en særlig betydning i Danmark. I kraft af Den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalssprog (Sprog-pagten) har tysk i Nordslesvig status som Danmarks eneste minoritetssprog, og det

tyske sprog har igennem hundreder af år påvirket det danske sprog. Mange danskere opfatter tysk som et svært sprog, men dansk og tysk er nært beslægtede, og mange danskere forstår tysk, selvom de føler, at de ikke kan tale det. Det tyske sprog har fortsat en stor betydning i mange danske erhvervsvirksomheder, og Tyskland er Danmarks største handelspartner.

Både indlæringsmæssigt og kulturelt giver det altså god mening, at alle danske skoleelever skal have tysk sprog som det naturlige og obligatoriske 2. fremmedsprog efter engelsk. Tysk som obligatorisk fag vil derudover sende et stærkt signal om, at tyskundervisning ikke er et levn fra fortiden men derimod en central brik i danske skoleelevers pensum. Tysk som obligatorisk 2.-sprog vil også fritage elever for meget tidligt at skulle tage ansvar for valg og fravalg af sprog, som senere er styrende for deres muligheder i ungdomsuddannelserne."

At det efter engelsk primært er tyskkompetencer, der er brug for i det danske samfund, fremgår af Dansk Industris rapport "Mere om sprog", 2008. Citat: "Selv om engelsk er det globale handelssprog, så er tyskkompetencerne også velrepræsenteret i virksomhederne. Mere end 80% af virksomhederne angiver, at de har medarbejdere, der kan kommunikere på tysk." Også vedr. de fremtidige sprogbehov i virksomhederne konkluderer rapporten, at der først og fremmest er brug for engelsk og tysk: "Mere end 20 procent mener, at de har behov for at styrke deres engelskkompetencer, men 15 procent vil få behov for flere medarbejdere med tyskkompetencer." At engelsk og tysk er de to sprog, som virksomhederne primært efterspørger, betyder selvfølgelig ikke, at der i det danske samfund ikke er brug for andre fremmedsprog. Det fremgår af rapporten, at nordiske sprog, fransk, russisk, spansk og evt. kinesisk er sprog, som efterspørges. Men engelsk og tysk er der mest brug for, bl.a. derfor er tysk det "naturlige andet fremmedsprog".

Hvorfor mindst to fremmedsprog for alle elever?

I en globaliseret verden og i et lille sprogområde som det danske er befolkningens fremmedsprogkundskaber en helt essentiel forudsætning for, at Danmark klarer sig godt i den internationale konkurrence. At "engelsk ikke er nok", har været et gennemgående tema bl.a. i mediedebatten; og det handler i høj grad om, at der er brug for en meget bred sprogkompetence i hele befolkningen – mindre om at uddanne nogle få sprogspecialister. Dansk Industri har udtrykt det med en meget kort formel: Det, der er brug for, er "ingeniøren, der kan tale tysk". Men undervisningen i fremmedsprog er andet og mere end en (nok så væsentlig) erhvervskompetence. Med hvert fremmedsprog følger et bredere kulturelt og politisk udsyn. Hvis eleverne kun har engelsk som fremmedsprog, vil det betyde en kulturel indsnævring og et dannelsesmæssigt tab for de næste generationer. I hele skolesystemet har fremmedsprogene, bortset fra engelsk, i de senere år tabt terræn. Mest markant er det gået ud over sprogundervisningen i de videregående uddannelser, men tendensen mærkes også i folkeskolen: Andelen af elever, som kun modtager undervisning i engelsk, er stigende. Den er nu oppe på ca. 12 %. At færre elever lærer mindst to fremmedsprog, er i direkte modsætning til den erklærede målsætning i EU, som populært kaldes "modersmål plus to" – altså at alle elever skal lære mindst to sprog ud over modersmålet. Målsætning nævnes første gang i en resolution i 1995, hvori det hedder, "at elever som hovedregel bør have mulighed for at få undervisning i to andre af Unionens sprog end modersmålet." Engelsk er altså ikke nok, og målsætningen gælder alle elever!

Tidligere påbegyndelse af andet fremmedsprog

I undervisningsministeriets rapport "Evaluering af tidligere start på fremmedsprogsundervisningen", 2006, er en tidligere sprogstart generelt vurderet positivt. Citat: "Sprogindlæringen er en proces, og et år mere giver eleverne større sikkerhed, flere ord vil indlejre sig, og sproget bliver mere konsolideret." Et andet citat lyder: "Eleverne er ikke eksamenspressede, når de starter i 6. klasse. De er meget mere nysgerrige og åbne over for andre kulturer i 6. klasse, hvorimod de i 7. klasse bliver mere selvfokuserede. Det indhold, de sprogligt magter, er også noget, der interesserer dem i 6. klasse. Dette betyder, at man i undervisningen kan tage emner op, som ville virke for barnlige i 7. klasse." Der advares dog mod, at der afgives timer senere i forløbet til fordel for at få tildelt timer i 6. klasse. Konklusionen er, at det er en god ide at begynde andet fremmedsprog tidligere, men der er behov for, at timerne i 6. klasse tildeles som en ekstra ressource. Det er en dårlig ide bare at strække det samme timetal over flere år. I øvrigt er påbegyndelsen af andet fremmedsprog fra 7. klasse også på europæisk plan en meget sen introduktion. Det "placere os på en 13.-plads blandt de europæiske lande". Citat Thomas Haarder i Politiken 3. juni 2009.

"Mest sprog for pengene" eller størst mulig valgfrihed?

At det – ikke blot i nedskæringsstider – er en god ide, at man får "mest sprog for pengene" kan alle vist være enige om. Der skal bruges rigtig mange fremmedsproglærere (som i øjeblikket ikke findes), hvis samtlige elever i Danmark skal have to sprog, og alle skal have mulighed for at vælge et tredje. Man kan så vælge at give eleverne større eller mindre valgfrihed. Større valgfrihed, altså mulighed for at vælge mellem flere sprog, vil altid være en fordyrende faktor. Tysklærerforeningen foreslår, at alle elever skal have tysk senest fra 6. klasse. Det koster selvfølgelig en del ressourcer og vil også kræve nogle flere tysklærere at tilbyde tysk et år tidligere. Vi foreslår desuden, at alle elever skal have tysk, også de ca. 12 %, som i dag kun har engelsk. Obligatorisk tysk til alle kan indføres uden meromkostninger efter vores model, da eleverne efter 3-6-8-modellen med tysk fra 6. klasse vil blive undervist på klassebasis. Det kan endda spare skolerne for nogle ressourcer, da der ikke skal være andre tilbud for de elever, som i dag har mellemtimer, når de øvrige elever i klassen undervises i andet fremmedsprog. Fra 8. klasse skal skolerne så tilbyde fransk (eller et andet tredje fremmedsprog, fx spansk). Der skal uddannes mange nye sproglærere for at give eleverne denne valgmulighed til at vælge et tredje fremmedsprog. Det er ambitiøst og kan kun gennemføres over en årrække, hvor professionshøjskolerne må opprioritere uddannelsen af sproglærere. Men sammenlignet med fx Sproglærerforeningens sprogpolitikmodel, som vil tilbyde fransk/tysk valgfrit fra 6. klasse og fransk/tysk valgfrit igen fra 8. klasse, giver 3-6-8-modellen langt mere "sprog for pengene". Vi har anslået, at der skal bruges nogle hundrede nye tysklærere og minimum 1000 nye fransklærere til at gennemføre vores sprogpolitikmodel. Men det giver meget fremmedsprog for pengene: To fremmedsprog (engelsk og tysk for alle elever), og mulighed for et tredje fremmedsprog for samtlige elever. Sproglærerforeningens model vil kræve mindst dobbelt så mange nye sproglærere. Det mener vi ikke er realistisk.

Hvad betyder rejseholdets anbefalinger for sprogundervisningen?

Det korte svar er: det ved vi ikke, da sprogundervisningen ikke bliver nævnt. Men der er nogle anbefalinger, som, hvis de bliver gennemført, godt kunne indikere, at man er ved at fjerne sig fra målsætningen "modersmål plus to" og at man ikke har tænkt sig at give alle elever mulighed for at vælge et tredje fremmedsprog. Det drejer sig om anbefalinger, som går ud på at afskaffe valgfagene samtidig med, at der i udskolingen skal oprettes en lang række linjer, som eleverne kan vælge efter interesse:

"Skolerne skal fremover udbyde linjer i udskolingen, så eleverne kan vælge den linje, de interesserer sig mest for, for eksempel forud for at de starter i 7. klasse. En linje består dels af fælles basale, obligatoriske kernefag, dels af linjespecifikke fag. Kun fantasien sætter grænser for, hvilke linjer der kan være – for eksempel musiklinjen, designlinjen, konstruktions- eller byggelinjen, samfundsfagslinjen, elektroniklinjen, sproglinjen, naturfagslinjen, it-linjen, innovationslinjen, gastronomilinen og erhvervslinjen (erhvervsklassen), hvor eleverne sideløbende har undervisning og praktik. Med de nye linjer bortfalder valgfagene i udskolingen. (citater fra den 9. anbefaling)."

Her blev der nævnt 11 linjer (en af dem var sproglinjen). Men når "kun fantasien sætter grænser", kan der jo blive tale om mange flere linjer. Man må vel kunne gå ud fra, at elever på sproglinjen kan få flere fremmedsprog. Men hvad med eleverne på alle de andre linjer? Valgfagene skal jo afskaffes! Fagene på de forskellige linjer skal bestå af linjespecifikke fag og af "fælles basale, obligatoriske kernefag". Det er selvfølgelig muligt, at fremmedsprogene på nogle af linjerne vil blive opfattet som "linjespecifikke", men det er der jo ingen garanti for, hvis det bliver op til skolerne at definere indholdet efter "fantasien": Hvad bliver der af den fælles danske nationale sprogpolitik, "modersmål plus to" og en styrkelse af sprogundervisningen i et sådant system? Hvis alle elever skal have to fremmedsprog, må tyskundervisning efter vores mening derfor defineres som et "fælles, basalt og obligatorisk kernefag". Det ville selvfølgelig også være helt i tråd med Sprogudvalgets anbefaling i rapporten "Sprog til tiden".

Hvad betyder regeringens folkeskoleudspil og S og SFs forslag for sprogundervisningen?

S og SF skriver i deres udspil "En ny start for folkeskolen" overhovedet intet om sprogundervisningen. Den har åbenbart ikke nogen høj prioritet! Tysklærerforeningen henvendte sig derfor til uddannelsesordføreren for S (Christine Antorini) for at høre, om man ingen forslag har mht. sprogundervisningen. Svaret lød:

"... Så når der ikke står noget eksplicit om sprog, er det ikke fordi vi ikke længere mener, det vi hele tiden har ment om sprog. En kort opsummering:

- der skal udarbejdes en national strategi for sprogene lige fra folkeskolen, over ungdomsuddannelserne til de videregående uddannelser.
- vi støtter målet om at alle elever skal lære mindst to fremmedsprog i folkeskolen
- vi har ikke taget stilling til, om og i givet fald hvornår, de forskellige sprog skal starte i folkeskolen - det er et af de spørgsmål, som vi vil drøfte som led i den nationale sprogstrategi. Her skal vi fx også tage stilling til de øvrige sprog end tysk og fransk, fx mulighed for at kunne vælge dem som valgfag fra 7. klasse med mulighed for afgangsprøve.
- vi har støttet de forskellige forsøg med tidligere sprogstart
- der skal ske en indsats nu ift fransk, der er ved at uddø i folkeskolen - og dermed også læreruddannelsen. Vi har foreslået, at der skal være mindst en skole i hver kommune, der skal udbyde fransk."

Det mest konkrete i svaret er vel det sidste punkt, som vedrører forslaget om, at mindst en skole i hver kommune skal tilbyde fransk. Det er det samme forslag, som regeringen lancerer i sit udspil "Faglighed og frihed". Her tilføjes det dog, at der også kan indgås en aftale med nabokommunen om at varetage undervisningen i fransk. Formålet skulle være, at alle elever skal have mulighed for at tilbyde fransk senest fra 7. klasse. Det er det eneste konkrete tiltag vedr. fransk, som nævnes. Tysk skal stadigvæk tilbydes på alle skoler. Regeringen vil i øvrigt ligesom S og SF udarbejde en "samlet strategi for fremmedsprog i uddannelserne". Disse strategier må vi så afvente. Men at hverken S, SF eller regeringen umiddelbart har planer om, at andet fremmedsprog skal begynde tidligere, er en skuffelse. Regeringen vil nok henholde sig til, at de med den seneste ændring af folkeskoleloven allerede "har sluppet kommunerne fri", men det er efter vores mening "en gratis omgang". Hvis der ikke via lovgivningen og via ekstra ressourcer skabes mulighed for, at andet fremmedsprog begynder tidligere, vil der ingenting ske: Se under punktet: Nedsikringer. Vi havde håbet, at regeringen ville have foreslået en langt mere gennemgribende reform på sprogområdet. Der er pæne ord om at "sætte fokus på", at danske elever får tilstrækkelige fremmedsprogkompetencer. Citat: "Vi må ikke sakke agterud". Der er også pæne hensigtserklæringer fx om at "opfordre kommuner og skoler til at indgå udvekslingsaftaler mellem danske skoler og skoler i udlandet". Det er selvfølgelig meget fint med sådanne hensigtserklæringer. Men det eneste, der batter noget, er en gennemgribende reform af sprogundervisningen. Tidligere havde partiet Venstre ved undervisningsminister Bertel Haarder en vision om at indføre 3-6-8-modellen på skolerne. Det havde betydet et styrket tysk fra 6. klasse og en udbredelse af fransk (eller et andet tredje fremmedsprog) fra 8. klasse på samtlige af landets skoler. Det er nu ændret til, at kommunerne blot kan begynde sprogundervisningen tidligere, hvis de har lyst og råd. For eleverne betyder forslaget om fransk på en enkelt skole eller i nabokommunen, at alle elever reelt *ikke* får de samme muligheder, da det ofte vil forudsætte skoleskift eller franskundervisning efter skoletid at tage imod tilbuddet om fransk. Vil regeringen (og oppositionen?) i øvrigt ikke foretage sig flere ændringer mht. tysk/fransk, så vil dette tiltag, hvis det bliver en succes for franskfaget betyde en tilsvarende svækkelse af tyskfaget, da de to sprog skal tilbydes som alternativer, der reelt må betyde et fravalg af det ene sprog. Af det foregående fremgår det vist klart, at vi mener, at der er behov for, at begge sprog styrkes: tysk som det naturlige andet og obligatoriske fremmedsprog. Fransk (og andre sprog som fx spansk) som tredje fremmedsprog på *samtlig*e skoler.

Hvad betyder manglen på sproglærere?

Vi må indrømme, at da der i øjeblikket næsten ikke bliver uddannet nogen fransklærere, er det totalt umuligt, at indføre 3-6-8 modellen på samtlige skoler "over night". Der skal også uddannes langt flere tysklærere for at kunne tilbyde tysk fra 6. klasse. (Denne indvending mod Tysklærerforeningens sprogpolitikmodel gælder selvfølgelig også, og i langt højere grad i forhold til Sproglærerforeningens model med en total ligestilling af tysk og fransk, flere holddannelser og til- og fravalgsmuligheder for begge sprog både fra 6. klasse og igen fra 8. klasse, som ville kræve langt flere specielt fransklærere end 3-6-8-modellen. Set i det lys er partiernes forslag om at indføre fransk som en valgmulighed på mindst én skole i en kommune måske ikke så tosset endda SOM ET FØRSTE SKRIDT! Men når man vil lave en national sprogpolitik med en styrkelse af fremmedsprogene, så må

ændringerne implementeres over en årrække. Dog må slutmålet stå klart! Og vi mener at slutmålet bør være en styrkelse af både fransk og tysk! Uddannelsen af flere sproglærere er det mest presserende tiltag, som politikerne må tage fat på – ellers kan ingen substantielle ændringer gennemføres. Men indsatsen vedr. sproglæreruddannelserne må gå hånd i hånd med fremlæggelsen af en overordnet plan for en styrkelse af fremmedsprogene, så de studerende kan se, at der i fremtiden vil være jobs for dem som kommende sproglærere. (Hvem vil vælge at lade sig uddanne til fx fransklærer i Jylland, hvis man ikke kan være sikker på, at der er brug for fransklærere på skolerne?). Men det er selvfølgelig muligt at tage nogle første skridt til styrkelse af fremmedsprogene som led i en overordnet plan, som kun kan implementeres over en årrække. Som tidligere nævnt kan fransk på mindst én skole i hver kommune være et sådant første skridt. Et andet skridt kunne være at gøre tysk obligatorisk – i første omgang fra 7. klasse. Det kan gøres helt uden meromkostninger på samtlige skoler, da tyskholdene og tysklærerne i forvejen findes. Der vil "blot" ske det, at de 12% af eleverne, som i dag kun har engelsk, vil blive undervist i tysk sammen med de andre elever fra klassen. Dette "gratis" forslag vil med ét betyde, at Danmark lever op til målsætningen "modersmål plus to"!

Hvad skal der ske med afgangsprøverne?

Med tysk fra 6. klasse bør styrkelsen af faget også afspejle sig i prøven efter 9. klasse. Vi foreslår, at prøven justeres, og at tysk ligestilles med engelsk mht. udtræk, således at mundtlig tysk gøres obligatorisk til prøven, og at skriftlig tysk, som engelsk, deltager i udtrækket. Vedr. tredje fremmedsprog: fransk, spansk og evt. andre sprog, så bør der udvikles nye afgangsprøver for disse sprog. Det er IKKE en god ide at have prøveløse fremmedsprog i folkeskolen. Erfaringerne med spansk – som allerede i dag KAN tilbydes i folkeskolen – er, at det ikke er nogen god ide, at tilbyde et ikke-prøveforberedende sprogfag. Det har ingen status – og derfor ingen søgning. Der finder i dag stort set ingen spanskundervisning sted i de danske folkeskoler, selv om faget står stærkt i de videregående uddannelser!

En national sprogpolitik – hvad betyder den for folkeskolen?

Nu har både regeringen og oppositionen i deres folkeskoleudspil annonceret, at de påtænker at udvikle en national sprogpolitik, som skal omfatte flere skoleformer. Vi kan jo ikke kommentere på ideer, som endnu ikke er udviklet, men vi vil opfordre til, at man ser sprogundervisningen i folkeskolen og i de videregående uddannelser i en sammenhæng og som forløb, selv om sprogene selvfølgelig også afsluttes efter 9. og 10. klasse. Men specielt 2. og 3. fremmedsprog vil altid være "sprog på vej", og der skal være langt større muligheder for, at man i de videregående uddannelser bygger videre på elevernes kundskaber fra folkeskolen. Det kræver et større samarbejde og større "samtænkning" skoleformerne imellem. Og så skal man selvfølgelig i de videregående uddannelser også have "kredit" for de kompetencer, man har udviklet i folkeskolen. Hvis man tager spanskfaget som et eksempel, så virker der nuværende ordning med spansk som et prøveløst fag i folkeskolen som en blindgyde, der betyder, at spansk ikke tilbydes som fortsætterfag i de videregående uddannelser. Det er da en uheldig ordning. Selvfølgelig

skal eleverne i de videregående uddannelser kunne bygge videre på de sprogkompetencer, som de har tilegnet sig i folkeskolen!

Nedskæringerne

Når man fx kigger på UNI-Cs database:

<http://statweb.uni-c.dk/uvmVejlTimetal/Default.aspx?> kan man se, at kun ganske få skoler tilbyder tysk (og for den sags skyld fransk) fra 6. klasse – hvilket jo allerede længe har været muligt! Og hvad værre er: et andet tal har været faldende gennem de sidste 7 år (som er registreret i databasen). Det er timetallet for tysk, som skolerne indberetter. Altså det timetal, som konkret tildeles faget på de enkelte skoler. Ser man på landsgennemsnittet for 2009/2010, har tallet aldrig været lavere i de seneste 7 år.

Regeringens "frihed" for skolerne vil ikke blive brugt til en styrkelse af sprogundervisningen, men til en svækkelse, hvis regeringen og Folketinget ikke griber ind. Man kan sige, at det er "kommunernes ansvar", hvilket ofte er standardsvaret fra regeringen. Men fortsatte nedskæringer er en realitet mht. bl.a. tyskundervisningen! Disse nedskæringer må der sættes ind overfor. Vi har i det foregående argumenteret for, at fremmedsprogene styrkes generelt, at alle elever skal have to fremmedsprog, at alle elever skal have mulighed for at vælge et tredje. Alle gode planer og intentioner nytter dog ingenting, hvis kommunerne som følge af økonomitænkning ikke lever op til vores forventninger om at tildele sprogundervisningen de nødvendige timetal. Alle velmente forbedringer kan "udsultes" ved at skære i timerne! Man må overveje at gøre de vejledende timetal bindende for at forhindre, at dette sker!